

*Acta synodi particularis der classen van Zuyt-
hollant tot Schidam den 30 Augusti anno 1588.*

1.

Nae aenroepinge des naems Gods zyn vercoren tot praesidem D. JEREMIAS BASTINGIUS, s. theologiae doctor ende dinaer des godlycken worts tot Doerdrecht, tot assessorem PETRUM CARPENTIER, dinaer des wort Gods tot Schidam, ende tot scribam synodi CASPAER SWERENKUIJSIUS, dinaer tot Rotterdam.

2.

Die dinaeren des worts Gods ende ouderlinghen deses synodi met behoerlycke credentiebriefven ende met instructie zyn deesen navolgenden: wt den classe van Dordrecht: D. JEREMIAS BASTINGIUS, sacre doctor theol. ende dinaer des woerts Gods tot Doerdrecht, LIVINUS VAN DEN BORINE, diner des worts in Gerttruydenberch, JOANNES BISCOPIUS, dinaer des wort Gods tot Riderkereke, ende ADRIAEN JANSZ, ouderlinck tot Dordrecht; wt den classe van Leyden: D. WALTERUS DE ROOI, dienaer des worts Gods tot Leyden, ende WILHELMUS DE HASE tot Rynsborch; wt den classe van Delft: dominus PETRUS JOHANNIS, dinaer tot Delft, ARNOLDUS HERMANNI, dinaer des wort Gods tot Vlerdingen, ende GODOFRIDUS PETRI BEAMON¹⁾, ouderlinck tot Delft; wt den classe van den Hage: D. BERNAERDUS LA FALIE, dinaer des woerts Gods in den Hage, JERONIMUS VERSELIUS, dinaer des worts Gods tot Schevelingen, ADRIAEN AERTSEN, ouderlinck in den Hage, DIRCK CORNELISEN, ouderlinck tot Monster; wt den classe van den Briel: D. EGIDIUS JOANNIS FRISIUS, dinaer des woert Gods ten Briel, ARNOLDUS ARNOLDI, dienaer in Middelhernisse, PETER JACOBSZ, ouderlinck ten Briel; wt den classe van Gorcom: D. THOMAS SPRANCKHUIJSIUS, dinaer tot Gorckum, WILHELMUS OOSTERZEEUS, dinaer des woert Gods tot Horn, WELHELMUS NIGER tot di Cuelenborch, HERMAN SCHUL, dinaer des worts tot Noordeloes; wt den classe van Leech Rynlant: D. ROBERTUS DE RIDDERE, dinaer des wort Gods tot Nicoop, ende PETRUS WASSIUS, dinaer tot Woubrug²⁾; wt den classe van der Goude: HERMANNUS HERBERTI ende met hem HENRIC MAULT (gecompareert voer eenen tyt in hare saken, gelyck hiernaer volgen

¹⁾ »Beamon". Zoo schijnt er te staan. H. echter heeft »Beeman" en L en N hebben »Bemon", terwijl M de plaats, waar deze naam moest staan, oningevuld gelaten heeft, ²⁾ »Woubrug" H heeft »Jabswouw"

sal), dinaer des Godswort ende ouderlinck ter Goude, met THOMA BRUSCHEMIO, dinaer des wort Gods tot Ouderkerken; wt den classe van Rotterdam: D. PETRUS CARPENTARIUS, dinaer tot Schidam, PETRUS CORNELII, dinaer des worts Gods tot Delfhaven, CASPAER SWERENKHUUSIUS, dinaer tot Rotterdam, ende PETRUS TAURINUS, dinaer tot Schidam, in plaetse van een ouderlinck.

3.

Dat by sommige classen geen ouderlingh oft oock geen vier personen op deesen synodus gecomen zyn, daervan hebben zy gedaen noetsake-lycke excuse sonder dit in consequentie te willen trecken.

4.

Die credentiebrieven sijn den dinaren des wort Gods ende ouderlin- gen affgeeycht ende gelesen. Maer alsoe by den classe van Gorckom swaricheyt geroert was in hare credentiebrief van de oncosten te vervallen om met 4 personen deesen synode by te zyn, oft dat 2 van hen wederom souden mogen vertrecken, ende dat die andre 2 soude hebben dobbele stemmen, verclarende dat zy in den laestledene synodo niet meer dan twe personen wt den haren gesonden en hadden, sulcx niet wt cleynachtige der vergaderinge ende kerkelycke ordere, maer om deese selve orsake geschiet te zyn, ende zyn die voersz dinaeren, gesanten des classis voersz., remitteert tot het 5 articel des lestleden synodi tot Delft ende wtgesteld tot op de aencoempste der gedeeputeerden desselven synodi, D. ARNOLDI CORNELII ende HENRICI CORPUTI, dinaer des wort Gods tot Delft ende Dordrecht respectivelycken, om rapport te doen, wat in deese ende andre saken, hen pro memorie by den synode opgeleyt, by hen gedaen was, ende is gestelt in der gesanten der classe van Gorcom vrij- heyt alsdan naer behoren ende bevindinge der saken haer te mogen re- guleren, mits dat hen ende andren oock belooft is, dat de synodus sal scrijven ende suppliceren aen den magistraten in de steden, daeronder dese synode resorteert, te willen den dinaren (die deese oncosten niet connen dragen) hierin te hulpe comen ende restitueren.

5.

Het is den synode voergedragen, dat den dinaeren wt den classe van Leyden van eenen LIVINO CABBELIAU, dienaer des woert Gods, by provisie geadmitteert tot Soeterwoude, aldaer wt den classe van Wtrecht ge- comen sonder attestatie van zyn kercke ende classe, mits dat hy attestatie gehouden zoude zyn te brengen, dweleck niet geschiet is, daerover dat haer die tegenwoordige dinaren beclagen ende geven te kennen, hoe dat by denselven LIVINUM niet alleen verscheyden missusen geperpetreert, meer oock tegensprekinge, int openbaer voer den volcke verlochenende de leere der heyliger triniteyt, gedaen waren ende dat hy van meyninge

was, dat men oock den kynderen het nachtmael soude geven ende dergelycken dwalingen ende misbruycken meer. Het is oock deselve LIVINUS gecompereert by deese vergaderinge des synodi ende heeft den synode voergesteld de vrage: Indien een dinaer des worts, op geen ander conditie aen syn kercke verbonden zynde dan van behoerlycke onderhout ende hy zonder weten zyns classis van zyn kercke zoude mogen orloff oft dimissie versoecken ende vercrygen, oft hy daermede misdaen hebbe tegen den 9 artyckel des generalen synodi? Ende is hem by den synodo affgefraget, oft hy yt meer hadde voer te stellen, sulcx te doen. Daerop hy hem weygerde, begerende eerst antwoordt ende seggende, oft dat hy soude wederom henengaen, vandaer hy gecomen was, hetwelck den synodus vreempt bedunckte, en es hem geantwort, dat den synode alrede wel informatie hadde van zyn sake ende handel met de classe van Wtrecht ende met den classe van Leyden ende de kercke tot Soeterwoude, ende daerom niet van noden soedanigen vragen voer te stellen ende is geremitteert tot dat 9 artykel des generalen synodi selfs ende by den synodi vermaent ende bestraft van tgene by hem gedaen was, dat hy een jonck man zynde wel zoude toezien de kercke Gods niet te bedroeven oft te verstooren; waermeede hy van den synodo verlaten is worden. Ende is besloten, naedien de classe van Leyden hem alrede van zynen provisionelen dienst verlaten hadde, dat deselve voertaen met rechten ernst tegen alsulcken een sal handelen nae Gods wort tot zynder beterscap ende wechneminghe der schandalen ende dat desen synode sryven sal aen de classe van Wtrecht ende die vermanen ende aen haer begeeren hant daeraen te willen houden oft anders te doen nae behoren.

6.

Daer is gecomen voer den synode DIONIES VAN WALLE, wonende tot Leyden, clachelyck te kennen gevende, hoe dat de Wederdooperen hem zyn wijf, genaempt MAEYKEN VAN REBAUS, met zyne kynderen nu an de 14 maenden ontvoert ende genomen hadden ende begeerden, indien deese vergaderinge daervan wetende hem conden aenwysinge doen van deselvighe, sulcx te willen doen, oft naedien zij met haren wille tegen zynen danck van hem wech is ende blyft, dat hy vry van haer mochte zyn, allegerende den text Pauli ¹⁾: Ist dat de ongelovige scheyde etc, ende dat hem hiervan tot gerustheyt zynder conscientie raet gegeven ende verclaringe gedaen mochte worden. Heeft de synode, verstaen hebbende, dat mynheeren der stat Leyden alrede in dese sake haer devoer gedaen hadden, goetgevonden ende hem ter antworde gegeven, dat men hier-

¹⁾ In marg.: »1 Cor. 7''.

van sal scryven wt deesen synodo aen mynen heeren voernoemt om hem in dese sake te willen voerstaen ende helpen doer haere autoriteyt om alsulcken handel, menschenderverie niet onglyck zynde ende strydende tegen alle ordere, te weren ende, alsoe die principael van de Wederdoperen, hebbende dese sake in andre plaetsen als Dordrecht, Haerlem ende elders meer gepleecht, wel wetende waer deese vrouwe is, blyckende bij goet getuychenisse van eene NEESKEN BACKERS ende een PEETER BACKER, haren zoon, wonachtich tot Warmont, die wt sommige Doperen verstaen hebben, dat den voerscreven DIONIES zyn huysvrouwe niet wederom soude hebben soelange zy vruchtbaer was, dat dese vrouwe met den clockengeslach ingeroepen mach worden, mets dat men oock aen de hoge overheyt sal hiervan remonstreren om daerin te versien ende te doen, als recht is ende behoerlyck. Maer aengaende de aengerode passagie des appostels seyt de synode dieselve een ander insien te hebben, ten respecte dat se is sprekende van den ongelovigen heydenen, zynde gans buyten Gods verbondt, dat ooc staet te ondersoecken, oft oock met der vrouwen haer ganschen wille zij ende dat meede sekeren tyt eerst moet tusschenbeyde lopen, eerdathat zy een desertrix can verclaert worden, ende eyndelyck, dat deese sake sonder kennisse des politiqen richters niet kan affgedaen werden.

7.

Naedat THOMAS BRUSCHENUS opt scryven EVERARDI BOMELII, dinaer ter Goude, aen hem gedaen, in den synode geadmittleert was, zyn gecomen HARMANUS HERBERTI, diner ter Goude, ende HENRICK MAVULT ouderlineck, ende hebben overgegeven haer credentie met restrictie, dat de synode de sake, voorgevallen in de kercke tot Mordrecht, wilden laten berusten, persisterende de classe by hare resolutie, niettemin bereyt zynde (naedien de synode alrede in de handelinghe deser sake gecomen was) documenten te geven van tgene by den classe van der Goude in der sake gedaen was, wel tevreden zynde, indien het mogelyck was, dat de synode tuschen de kercke ende de gerichte conden vrede maken ende dat een anderen dienaer by onderlinge bewillige van beyde paertyen sonder schade FLORENTI, door zekere contract aldaer bewillicht ende op sekere requeste by mynheeren Staten aldaer in possessie geconfirmeert, mochte beroepen worden, seggende in effect dat zy selfs de clause van restrictie, in haer credentie gestelt, niet en verstonden, overmits zy niet in classe geweest en hadden Ende want by de kercke van Mordrecht noch aengehouden ende begeert wert, dat in dese sake versien, het recht der kercken ende goede orderinge onderhouden ende zy met eenen goeden dienaer versorcht mochten worden, soe heeft de synode affgevraecht den gedeputeerden in dese sake wt last des laste gehouden synodi tot Delft (tot

deeser vergaderinge onboden zynde) ende vorts oock dengenen, die wt de classe van de Goude aen deser vergaderinge gesonden waren, wat by hen in dese sake gedaen was. Ende hebben de gedeputeerde des laesten synodi tot Delft particularis verclaert, dat by hen in de classe van der Goude tot Schoonhoven versproken was ende oock by denselven classe goetgevonden (dewelck zij oock bekenden), dat noch de dinaer wt der Sluys noch FLORENTIUS MARCUS tot Mordrecht soude beroepen worden, maer een nautralen oft onnbekenden (gelyck oock FLORENTIUS selfs op den tyt verclaerde, dat hy selfs niet en begeerden te comen) ende sulcx met onderlinge advies des magistraets ende der kerken, maer alsoe de classe verstaen hadde (alsoe de gedeputeerde HARMANNUS HERBERTS en HENRIC MAULT daertegen seyden) dat de kercke tot Mordrecht eevenwel soude doende syn om den dienaar van der Sluys te beroepen (waeraen zy meenden geen quaet te doen, overmits de schoudt geseyt hadde hem eevenveel te zyn, wier quam) soe heeft de classis FLORENTIUM aldaer gesonden ende aengesteld. Maer alzoec de kercke tot Mordrecht hierin niet tevreden en was, heeft de classe soe wt dringende orsaken als oock den negen ende twyntichsten Martii wt de vergaderinge der dinaren ende wt elke classe van Suythollant, bescreven synde tot Rotterdam, gearbeyt de sake te apposeren ende makende zeecker accoort met sommige van der voornaempste der kercken voersz. om FLORENTIUM MARCI tot een dienaar te behouden, ten was eenige mercklycke swaricheyt met hem voerviel, hem alsdan te transferieren. Maer het is hierdeur noch meerder onrust gecauseert, soedat niet alleen de diaconie aen den gesthuysmeesteren aldaer tot op deesen getransfereert (dwelck MAVULT zejde geschiet te zyn, omdat de diaconen niet en wilden om FLORENTII wille omgaen) ende bij den gerechte door sekere requeste by den heeren Staten vercregen, dat FLORENTIUS doer den balliu van Schielant bevesticht zoude werden. Al hetwelcke den synode verstaen hebbende ende ziende, dat dese sake in deese vergaderinge niet en conden affgehandelt worden, heeft deselve goetgevonden te deputeeren wederom seekere personen als namelyck D. BASTINGIUM, PETRUM CARPENTARIUM, PEETRUM JOANNES ende BERNAERDUM DE LA FALJE, dinaren respectie tot Dort, Delft, Schidam ende Hage, hen last gevende dat zij met der classe van der Goude (doch dat de classe niet doen en sal sonder haerlider advies ende consent) sullen handelen tot Mordrecht by den gerechten ende der kerken aldaer tot vrede ende eenicheyt derselver, ten eynde dat FLORENTIUS getransfereert ende by onderlinge advys aen wedersyden een ander bequaem dienaar aldaer wt den classe oft andersins, alsoet sal stichtelyck wesen, beroepen ende ingestelt mach worden. Maer indien dat den voersz. gedeputeerde ende classe deese sake alsoe niet en soude connen eijndigen, is hen last gegeven sulcx bij de hoge overheyte te versoecken.

8.

Alzoe oock HERMANNUS HERBERTS, dienaer te Goude, tot deese synode met credentie van den classe gesonden was, maer de synode tegen hem hadde verscheyden swaricheden ende differenten om zyn boecks wille, inhoudende veel fauten ende erroren (alsoe de synode verstondt), strydende tegen de waerheyt des geloeffs ende christelycke religie, ende daerom veroorsaect was hem niet toe te laten tot deeser vergaderinge als een lit derselver (naedien dat hetgeene hem in synodo generalli in den Hage opgelyt was, by hem niet was naegecomen) totdat hy genochtsame satisfactie van zynen boecke zoude gedaen hebben, soe is HERMANNO, comende aen deese vergaderinge, affgevraecht wat in zyn sake achtervolgende dat besluyt des synodi voersz. gedaen was. Waervan hy verclaerde, dat D. ADRIANO SARRAVIA, die proffessor hadde gewest tot Leyden, beoefte was punten ende tegenstellingen toe te senden, daerop hy zyn verclaringe zouden doen, maer dat hy geen ontfangen en hadde, alzoe hy conden bewysen, vertoonende zyne brieffen, ende was daerin alsnoch tevreden ende presenteerden zyn verclaringe te doen mits dat men hem in handen soudent stellen soe hetgene by REYNERO DONTECLOCK oft by andre in zynen boecke bevonden ende exserpeert soude mogen zyn, nochtans met sulcke conditie dat hy niet en begeerden aff te wijken int minsten van dat in synodo generali besloten was, daervan hy protesteerde ende versochte mede hem tyt gestelt te worden, in denwelcken hy zyn verclaringe bequaemlic soude mogen doen ende, die gedaen zynde, dengenen, die daertoe gedeputeert zyn, in handen te stellen om die te overzien. Ende wert gerepeteert soe by HERMANNO voersz. als oock by HENREC MAVULT, ouderlync, dat hy overtuycht zynde beryt was zyn revocatie opentelyc te doen.

9.

Ende want by HERMANNO HERBERTS verclaert wert, dat hy, overtuycht zijnde met Gods wort, revocatie wilden doen ende hem des niet schamen, oock openbaerlick ende in druck, soe heeft de vergaderinge deses synodi hem gepresenteert punten der dwalingen wt zynen boeck aen te wijzen ende mondelyck met hem te confereren. Maer is hetselve by hem ende den ouderlinck affgeslagen ende verclaert sulcx haer meyninge niet te zyn. Ooc heeft dese synode, verstaen hebbende seekere propoesten, dat hem ontraden was by mynheeren der stat Goude tot deeser vergaderinge niet te comen, als diewelcke niet by bewillige van mynheeren Staten en geschieden ende by dewelcke hy niet dan tot zynen naedeel hadde te verwachten, hem vermaent mynheeren van der Goude hiervan, gelyck hij schuldich was, beeter te berichten, naedien hy anders bevon-

den hadde, ende de particuliere synode nooyt verboden zynde ordinarie gelyck de classen tot zekere tyden ende jaerlycx gehouden worden. Ende vorder belangende REYNERUM DONTTECLOCK, die voersheyden propoes- ten tegen hem gehadt hadde soe doer schriuen als mondelinge (waervan HERMANNUS hem wilden beclagen) verstondt dese synode daerin by REI- NERUM voersz. niet dan de eere Gods ende tot ontlastinge synder con- cienten gesocht te syn, waervan HERMANNUS onderricht synde tselve heeft aengenomen.

10.

Dewyle dan het nodich was om voerstants wille der waerhey, glorie ende eere Gods ende stichtinge zynder kerken, als oock om te volcomen het besluyt des generalen synodi ende hetgeen HERMANNUS presenteerde ende ooc hem opgeleyt wert hem te voldoen, soe heeft deese synode ge- ordinert ende opgeleyt D. CORPUTIO, PETRO CARPENTARIO, LIVINO VAN DEN BORRE ende CASPARO SWERENKHUYSIO den boeck HERMANNI te doersien ende tgeen zy bevynden ongegrondt ende werdich om aen te tekenen wt denselven boeck wtrecken ende sulcx D. REYNERO DONTTECLOCK ten aldereersten toesenden om tselve tot een behorlycke ordeninge ende ar- ticulen te stellen ende den gedeputeerden des generalis synodi deese sake toesenden om HERMANNO over te leveren.

11.

Ende naedemael dat somige van de gedeputeerden des synodi, als voersz. is, wt den lande vertroocken waren ende dat alleen D. JEREMIAS ende HELMICHUS noch praesent waren, zyn hen bygevoecht in deese sake, sonder nochtans den synodo generali te willen prejudiceren, D. ARNOL- DUS CORNELII ende ANDREAS HAGIUS, aen denwelcken wt dese vergaderinge sal gescreven worden, ende by gebreke HAGI voersz. in zyn plaetse D. FRAXINUS, die de verclaringe HERMANNI gereet zijnde sullen oversien ende daerin doen, gelyck in synodo generali beslooten is.

12

Nadien dan dat zekere swaricheeden by den dienaren des worts ende ouderlingen deeses synodi gemoveert zyn belangende HERMANNUS HERBERS, haren meededienaren ter Goude, over het wtgeuen zyns boecx, geinty- tuleert Korte Verclaringe etc., met hetgeene daerby gevoecht is, waer- van dat hem in synodo generali in den Hage ter presentie van mynhe- ren van der Goude opgeleijt was, by hem niet en was geffectueert ende naegecomen, soe ist dat HERMANNUS HERBERTS, hiervan gehoort zynde, zyne ontschuldige voer deeser vergaderinge gedaen heft, doerdien dat D. SERAVIA, die professor was tot Leyden, hem beloeft hadde sekere

puncten ende tegenstellingen toe te senden, over dewelcke hy zyn verclaringe zoude doen, maer by SERAVIA vornoempt sulcx niet gedaen en was, ende want onder andre propoesten questie gemoveert wert, soe ymant HERMANNO condon overtuuygen ende bewysen van enige puncten van dwalyngen in zynen boeck, dat hy daerover zyn schult soude willen bekenen ende revoceren. Hetwelck de vergaderinge verstaen hebbende, alsoft hy wel soude in een mondelinge conferentie hiervan willen comen, maer HERMANNUS niet van meynenge zynde aff te wyken van tgene hem in synodo generali was geordoneert om redene, die hy zeyde hem te moveren, soe heeft daerom deese synode particulier met hem gehandelt ende hem vermaent en belast, tgene hem in den generali synodo opgeleyt was ende lange voer deesen hadde behoren gedaen te zyn, ten aldereersten sal naecomen ende hem binnen genochsamen ende bequamen tijt (daervan hy verwettiget sal worden) verclaren in alsulcken forma, als op dien tyt in den generali synodi gevonden is ende geordinert, mits dat hem enige, daertoe by deese vergaderinge last hebbende, sekere puncten ende wat duister ende impertinent is in zynen boeck, hem ter hant stellen sullen ende daerop zyn verclaringe schriftelyck doen ende dengenen, die in synodo generali voersz. alsooc nu in plaetse dergenen, de van deselve geordineerde wt den lande vertrocken zyn, geordineert zynde hiervan last hebben om die te doersien, overgeven, ten eynde volgens daerin gedaen mach werden, alsoe tot Gods eere ende stichtinge zynder kercken (gelyck te voeren beslooten was) sal nut bevonden worden. Al hetwele HERMANNO voergehouden zynde, hy daerin (als oock voerhenen) bewillicht ende tevreden gewest is, presenteerende ende belovende hem voertaen in alle stichtinge, vreedde ende goede eenicheyt met andre classen ende kercken hem te dragen ende hem in kerckelycke vergaderinge te laten vynden ende alle goede ordeninge nae te comen, gelyck voerder in de acte in deese synodi wtgedrukt is. Aldus gedaen in deese vergaderinge der dinaren ende ouderlingen der classen ende kercken des particularen synodi van Suythollant, gehouden binnen Schidam anno 1588 den 31 Augusti. Ende onderstondt (alzooc copiee van deese acte HERMANNO is gegeven) JEREMIAS BASTINGIUS, verbi minister Dordracenae ecclesiae, electus synodi praeses, ende CASPAR SWERENCHUYSIUS, minister Rotterdam, scriba

Entlycken is HERMANUS HERBERTI tot deese vergaderinge gecomen ende ontfangen hebbende by gescrijften de resolutie des synodi heeft hy verclaert, ende alzoe hy seyde met waerheijt, dat hy wel een boeck wtgegeven hadde ende dat sommige vrouwen ende mannen verstonden, alsoft

hy van de gemeijne kerken [verscheyden]¹⁾ was in der leere ten respecte zyns boecx, diewelcke hy zeyde by hen vermaent te zyn haer van der kercken niet aff te scheyden, ende voerder hem selfs aengaende int stuc der Justificatie, dat den presedent VAN DER MIJLE daarvan hem wt de Institutie CALVINI [onderwysinghe]¹⁾ gedaen hadde ende hy daerin gerust zij ende sulcke leere CALVINI van sulcken articule recht houde ende hope daerby te blyven, seggende in effect, dat hy het goede ende wat met der waerheyt bestaet hetzij wt CALVINI, DAVID JORIS, HENRIC NICOLAES oft andre [wie die syn]¹⁾ anneme sonder hem aen eenige te bynden, mits ooc dat hy de leere CALVINI in alle stucken niet conden toestaen, belovende hem nochtans alsoe te vertoonen in zyn verclaringen, dat hy zoecke de eere Gods ende eenicheyt der kercken, verclarende²⁾ soe hy eenigen onrecht bedacht hadde ende een schalcke ooge tusschen beyde geloopen was, biddende hem sulcks te willen ten besten houden. Ende is hem ter antworde gegeven, dat hy wel conde bedencken, indien dat vroukens alsulcken bedenken van synen boeck genomen hebben, veel meer sulcx by andre geschiet te zyn, hem vermanende int neerstich lesen ende int nadencken der Institutie CALVINI te continueren ende hem alsoe te bewysen, dat sulcx inderdaet mach gespuert worden.

14.

Die gravamina sullen voertaen in tyts by den classe overgesonden werden aen den classe synodale, opdat deselve in tyts aen alle classen mogen copie senden ende de classen, hiervan gedelibereert hebbende, hare gesanten tot het synode instructie in tyts mogen medegeven.

15.

Sal oock de classe, die de wtschryvinge der synodi doen sal, in toecomende tyden haer benerstigen de wtschrijvingen [te doen]¹⁾ in tyts by twe maenden van te voeren ende ooc alsoe, de gravamina ontfangen hebbende, met den aldereersten den classen toe te senden.

16.

Indien oock van enige particulire personen in den gravaminibus swaerheyden sullen voervallen aen te teekenen, sullen de classen voersichtelyck toesien, dat zy de sake claer ende grondelycken wtdrukken, maer den naem des persoens sullen zij tot op den synode verswijgen.

17

Het is ooc [belast]¹⁾ den classen die visitatie, propositien ende wat

¹⁾ Aangevuld uit H. ²⁾ »verclarende» H. heeft »ende oock.»

voerder meer in den 29 artyckel synodi tot Delft geordineert ende beslooten is, neerstelycken te onderhouden ende te effectueeren. Ende sullen hiervan de inspectie hebben in de classe van den Briel EGIDIUS JOANNIS FRISIUS ende PEETER HASART [in den classe van Gorchum JOANNES LEO ende WILHELMUS OOSTERSEUS, in den classe van Dort D. BASTINGIUS ende JOANNES LEVINUS, in den classe van der Goude THOMAS BRUSSCHENIUS ende TILMANNUS CUPUS, in den classe van Rotterdam PETRUS CORNELII ende CORNELIS AB HILLE, in den classe van den Haghe BERNHARDUS LA FAILLE ende ALBERTUS VAN SCHOONHOVEN, in den classe van Delft PEETER JANZEN ende PETRUS COOLWIJCK, in den classe van Leyden WALTHERUS DE ROYE ende WILHELMUS COMMANTIUS, in den classe van Leech-Rhyndlant ROBERTUS DE RIDDERE ende PETRUS WASSIUS]. ¹⁾

18.

Is geordineert, dat men aen D. CORPUTIUM ende JOANNEM MILIUM sal oversenden de gedenckwerdige geschiedenissen ende stucken, by de gedeputeerden der classen aengeteykent, om die ordentlyck te registreren, tot welken eynden oock by de classe van Gorcom wt naem des synodi GERAERDUS SWETENIUS tot Vianen sal gebeden worden syn memorien ende pampiren hen te communiceren.

19.

Overmits dat desordre bevonden wort in de bedininge des doops, soe is beslooten ende belast den classe met aller nersticheyt nae te comen dat formulaer van de bedininge des doops achtervolcht ende tuschen de predecatien ende gebeden [de doop] ²⁾ bedient werde sonder te prejudiceren den kercken, die in de avontgebeden niet gewoon zyn te doopen.

20.

Die opteykeninge der namen der kynderen, die ten doop gebrocht worden, ende haer ouderen sal een ygelycke kercke arbeyden te werck gestelt worden.

21.

Het hebben ARNOLDUS CORNELII ende CORPUTIUS gerapportteert, wat by hen volgende haren last wt den naem des synodi gedaen was achtervolgende zekere memorie, van sommige saken hen gegeven, waarvan de synode haer bedanckt heft.

22.

Belangende de misbruycken, die in swange [gaen] ²⁾, is verclaert dat het

¹⁾ Aangevuld uit H. In onzen codex volgt op Hasart alleen »etc.» ²⁾ Aangevuld uit H.

wel orber waer de particulare overheden hiervan aen te spreken ende te vermanen, maer is aengedint by den dienaren, dat sulcx by veelen gedaen was maer te vergeefs, overmits dat de dienaren sulx doende, daerdeur by den particulire overheden [in haet ende] ¹⁾ indignatie comen, soedat ooc verstaen is, dat oock wel eenige soedanige overheden wel belooft hebben desen misbruycken te willen beletten ende daerin te versien maer niet gedaen maer arger naegevolcht is dan te voren, soedat oock by sommige wel gesecht is haren dinaren om deeser oorsaken wille hen quyt te maken, int heymelycken daerom arbeydende. Is daerom raetsaem bevonden bij remonstrantie hiervan te vertonen aen de H. Staten oft zyn Excellentie ende raden provinciael, dat zyn Excellentie ende Edelheden gelive hierin te versien ende ordre te stellen, goede opsicht nemende over de mindre overheden ende particulire officieren in steden ende dorpen, opdat de eere Gods gevordert ende de sonden ende onordentlyckheeden geweert mochten worden. tWelck om te vorderen ende te remonstreren zyn geordineert D. TILIUS, CORPUTIUS ende FRAXINUS ende sullen hen van andre kercken ende classen toegescreven worden de ombehorlyckheyden, die zij weten zeeker te zyn ende die zy connen staende houden, daertoe dat zij met deesen belast worden ende oock vryheyte hebben om andre dienaren te nemen tot herder helpe naer haerder discretie.

23.

Alzoe oock ontstichtinge was te bevreesen wt de partitie der classe van Hooch ende Leech-Rynlant, alhoewel dat in den eersten beginssel over tjaer over beyden zyden hierin was bewillicht ende in de particulari synodo de ordre gestelt, soe is evenwel goetgevonden, naedien hiervan quaestie gevallen was, dat voertaen de dienaar van Alphen ende Boscop sullen sorteeren onder den classe van Leyden ende sullen dit een jaer lanck versoecken ende beproeven, ende indien alsdan het niet sal nut oft stichtlyck zyn by advijs des synodi weder te samen sullen mogen comen. Ende sullen Alphen ende Boscop den oncost des classis tot het eynde deses tegenwordigen synodi helpen dragen ende daerna van de classe van Leech-Rijnlant gevryet zyn.

24.

Int stuc der translation des bybels refereert haer de synode tot de resolutie, begrepen int 13 artycel des synodi tot Delft Ende wat voerder noch hiertoe sal nodich zyn, als scrijvers te hebben ende dergelycken, laet dese synode tot discretie der gedeeputeerden, int articul geroert.

¹⁾ Aangevuld uit H.

Ende want tot tselve werck oock oncosten van node zyn, dat men hierom versoecke aen H. Staten, haer E. H. vertoonende, hoe nodich ende nut dat sulx zij, achtervolgende hierin het exempel THOLOMEI ende andre, die haer dese oncosten [te doen] ¹⁾ niet gespaert te ²⁾ hebben, stellende vorts tot discretie deser sake, oft zy de oversettinge TREMELII oft de France, van desen jaer wtgegaan, hiertoe sullen nemen ende gebruycken.

25.

Ende want men wederom vernomen [heeft] ¹⁾ veel misbruycks in de attestatien besonder der armen passanten te geschieden, is belast den kercken, dat zy den passanten ende litmaten, die vertrecken oft reijsen, niet dan om wichtige redenen ende orsaken hen te geven attestatie, daerin geteykent zy, vanwaer zy comen ende waerhenen zy willen, mits oock op den rugge stellende wat hen tot reysgelt tot sulcke plaetse zy medegegeven, dat ooc de attestatien onderteuykent zyn ten minsten van twe dienaren oft een dienaar oft ouderlinck oft diacon met een cleyn kerckensignet, daer men dien bequamelycken kan hebben (tselve latende in de vryheyt der kercken), ondersegelt ofte beteykent achtervolgende den 35 artykel des generalen synodi.

26.

Die augmentatie des stipendii der dienaren besonder ten platten landen, alreede by sommige in particulier versocht ende vercregen, is raetsaem bevonden, dat generalyken hierom aen den heren Staten versoeck by request gedaen sal worden wt den naeme deses synodi, remonstrerende hare Eedelheden den groten last ende noet der dienaren niet mogelyck te zyn, dat zy connen blyven ende eerlyck levende haren dinst waer te nemen, tenzij haer Eedelheden int gemeyn hierin versien ende versorgen sullen.

27.

Om te wege te brengen, dat kynderen ter studien souden mogen gehouden worden, is goetgevonden, dat men sommige vermogenden ende coopluyden sal toespreken om een buerse te maken tot onderhoud derselven, dat oock int affsterven van enige alumnen andre weder in haer plaetse gerecommandeert worden, oock aen de H. Staten aenhouden, dat tot Leyden een collegium oft borse pauperum studiosorum et medicorum mocht opgericht worden, alsmede dat de steeden, gelyck by zyn Excellentie hoger gedachtenisse ende den heeren Staten eertyts daervan met den steeden gehandelt is worden, sommige alumnos onderhouden.

28.

Het is D. presidi, CORPUTIO, TILIO ende FRAXINO opgeleyt, dat zy

¹⁾ Aangevuld uit H. ²⁾ »te" H heeft »en".

sullen sekere stuxkens, die in druck sullen mogen gegeven worden, ter gelegender tyt oversien wt den naem des synodi om ordentelyck die int licht te geven Tot welcken eynde sekere dienaren ende besondre die dienaren tot Delft gebeden zynde ende worden mits desen gebeden haer best devoer, ende diligentie in dusdanige stuxken te willen doen tot nutticheyt der kereken Gods ende tegenstant der tegensprekeren. Ende want hiertoe oock oncosten souden mogen vallen, soe sal dees synode particulaer hen behulpsaem zyn, tsy in den provincionael oft nationael synoden, om daertoe te mogen comen ende die te vercrygen.

29.

Het heeft den here VAN HERP in daete den 28 Augusti 1588 gescreven aen deesen synode, wt scriftelycke bevel des kerckenraets tot Huesden te kennen gevende, hoe dat de classe van Gorcum GERAERDUM BLOCKHOVEN, sonder eerst de sententie des synodi laestleden ende de gedeeputeerde voldaan te hebben, in den dinst des worts Gods gestelt hadde tot schandael van den swackgelovigen. Waerop de van de classe voersz. gehoord zynde, hebben verdoont een scriftelycke acte, ondergesegelt ende by SERVATIUM PETRI wt den naem des kerckenraets tot Huesden onderteykent, dat in dato den 27 ende 28 Augusti laestleden THOMAS SPRANCHUYSEN was gecomen tot Huesden ende hadde aldaer gedaen de schultbekeninge GERAERDI BLOCKHOVEN by laste des classis ende oock den kerckenraet ende andre particulire personen gereconsilieert, daarvan zy hem bedanckten. Daarby zij oock gevraecht zynde verclaerden, hoe dat GERAERDUS BLOCKHOVEN voer den classe ter presentien van die van den kerckenraet tot Huesden syn schult weenende bekendt ende den classe voldaan hadde ende versoendt was, voer ende aleer hy in den dinste was toegelaten ende dat hiervan een schultbekentnisse was geconspieert, diewelcke den H. VAN HERP gecommuniceert was, maer hy en hadde daarvan geen contentement, ten was dat GERAERDUS hem ooc by zyn Excellentie onschuldichde etc. Ende is de synode verwondert geweest over het sryven des heeren VAN HERP ende de acte van de kercke van Huesden malcandren contrarierende, waerom dat D. praesidi deeses synodi opgeleyt is met een credentie te gaen by den H. VAN HERP om met hem hiervan te communiceren, hem aenbiedende alle faveur ende adres des synodi doenlyck ende mogelyck zijnde. Oock is besloten, dat men sal sryven aen de kercke tot Huesden, dat de synode verstaen hevet van de voersz reconsiliatie BLOCKHOVEN met haer deur tuschenhandelinghe des classis om daerin te willen continueren, oock aen BLOCKHOVIUM selffs ende vermanende alles den vrede naetredinge ¹⁾, hem voersichtelycken ende stich-

¹⁾ »vermanende — naetredinge” H. heeft »hem vermanende in alles den vrede na te jaghen”.

telycken [draghende] ¹⁾, hem wel wachtende van dusdanige voedre moeite ende onruste, ende alsoe den H. VAN HERP noch onrust is in deese sake, hem schriftelyck oft mondelyck te bidden om hetgene hy hem geledeert heeft, hem te willen vergeven.

30.

Die classen hebben aengenomen ten behoeff van CASPAR WENRAET, out man ende onbequaem langer ten dinste des worts Gods, om hem in zyn ouderdom ende armoede te hulp te comen, tot zyn onderhoudt weekelyck wat toe te leggen, waerin zy by haere kercken het beste sullen doen Ende tgene hem sal toegeleyt worden, sal gesonden worden aen de kercke ter plaetsen hy is wonende, opdat deselve hem sulcx voer ende naer wtreyke ende opsichte over hem nemen Tot welcken eynde aen de kercke van Wtricht, daer hy op deesen is wonende, sal gescreven worden. Dat men tot zynen behoeff sal connen hebben, sal aen de kercke tot Dordrecht gesonden worden, diet hem sal bescieken.

31.

ALBERTUS JANSZEN sal by de kercke van Rotterdam, gelyck voerhenen, noch sommige reysen vermaent worden ende by gebreke van beeteringe aen den classe van den Briel ende Goude overscryven om te doen volgens tgene te Delft in [synodo] ¹⁾ particulari geslooten is.

32.

De sake JACOBI BLOEMESTEYN als oock THEODORI VALCK, des chrisgspredicants onder den bootsgesellen ende crigsluyden, sal ter gelegender tyt, daarvan geen beeterscap bevyndende, zyn Excellentie geremonstreert worden om die tot ordre geredigeert te worden

33.

CHRISTIANUS SINAPIUS [heeft te kennen ghegeven] ¹⁾, dat hem noch resteerden zeekere verschooten penningen van classe van der Goude, begeerende dat zyn reekeninge gehoort ende nae bevyndinge derselvigen wat billick soude zyn gedaen te worden ende is hem ter antworde gegeven, dat men hiervan den classe van der Goude sal belasten ende oock de gedeputeerde des classis tegenwordich zynde vermanen zyn reekeninge te aenhoren ende different tuschen hen te slichten, waertoe, indien zy hulp begeeren, sal hen georloft ende belast zyn ²⁾ daertoe ymant wt de naeste classe te nemen.

¹⁾ Aangevuld uit H. ²⁾ »indien zy — zyn” H. heeft »indien hy hulpe begeeren sal, hem gheoorloft ende belast is”.

34.

Die onordentlyckheden in der kercken te Goude achtervolgende den 40 ende 48 artykel des lasten particularen synodi sullen die gedeeputeerde in sake tot Mordrecht ondersoecken ende arbeyden die geheetert te worden, ende besonder die predicatie des Catechismi ende de opseggen desselven by den kynderen in de kercke, alsoock de formularen des doops ende avontmaels, belydinge des geloofs, verkysinge ende bevestinge jarelycx der ouderlingen ende diaconen, ende wat der saken meer aldaer sullen bevonden werden.

35.

Sullen oock de gedeeputeerden met hen aenhouden bij den classen op de kercke tot Nieuwerkerke nae die onordeninge, datter geen ouderlingen ende geen diaconen en zyn ende dergelycken, ondervragende om, indien datter yt gebreeckt, te remedieeren.

De sake BULCH is weder belast die van Dort om achtervolgende de synode te doen.

36.

D. GUALTERUS DE ROEY sal vernemen nae HUGO DIRCXSZ, oft hy geexamineert zy ter presentien TRELCAH te Leyden.

37.

CASPAR COELHAES [is] ¹⁾ bevonden boven hetgeen in artikel 55 in synodo particulari tot Delft verhaelt is, een distillierwaterboexken wtgegeven te hebben, in deswelken voerreden hij wederom saken gestelt heft, dienende tot naedeel van de gemeyne kercken in haere ordeninge. Ende is daerom opgeleyt GUALTERUM DE ROEY ende DE HASE hem wt den naem des synodi te vermanen ende aenspreken, daertoe hen een credentie van deser vergaderinge sal gegeven worden. Ende sullen relateren haer wedervaren tot de gedeeputeerde des synodi om te doen nae bevyndinge der saecken nae behoeren.

38.

Gevraecht oft een dienaer sal vrystaen, dat hy sal mogen vreemde kynderen ende volck houden om winckelneeringe ende werck te doen ende selfs mede wercken, makende ende vercopende sulcken wercken, daer nochtans zyn kercke hem presenteert te helpe te comen desnoot zynde. En is geantwoordt: neen, om der argernisse ende dat lichtelyck dien dinst daerdeur verhindert can worden. Oock de apostel 2 Them. 2:4 ende Syrach 38:25, 26 daertegen leeren ende [de apostelen] ¹⁾

¹⁾ Aangevuld uit H.

Act. 6, die de bedinginghe der armen verlaten hebben, een nodige sake ende heylich werck dan dat zy in den dienst des worts souden belet worden.

39.

Noch is gevraecht, oft ooc een dinaer sal mogen des avonts extraordinarie, alst hem belieft, gaen vermaningge doen in den huysen wt der heylicher scrift, een text verclaren ende een psalm singgen. Is geantwort in deesen openbaren tyt niet soe stichtelyck te zyn, ende sal den dienaren des classis, dien het aengaet, credentie medegegeven worden om hem te vermanen ende met hem te handelen nae behoren.

40.

Die sake SERAVIA ende WOUWERII is raetsaem bevonden in deesen tyt sal laten berusten, totdat meerder rust des lants ende beter gelegenthyt sal gegeven worden.

41.

Daer is advys gevraecht opt stuck vant naelaten om te leesen voer de gemeenten de namen dergeener, die eerstmael ten avontmael comen, hetwelcke in sommige kercken gedaen wert, daerover sommige ontrust waren, soedat oock dese sake voer den kerckenraet ende classe gecomen was. Ende heeft deesen synode geadvyseert, dat men sal scrijven aen den dinaer derselver kercken, dat het beeter zij hierin stil te staen ende die te onvreden zyn onderrichten tot den nationalen synodo, overmits het in andre kercken niet geuseert en wert ende oock voer sommige oock soude mogen periculeus zyn oft schadelyck in der vyanden lande etc., totdat ordre hierin gestelt worde.

42.

De synode heeft oock geapprobeert die acte der classen tot Lyden over LIVINUM CABELLAEU, hem affgesteld hebbende van zynen provisioneelen dinst tot Soeterwouwe. Ende heft de classe van Leyden vertoont sekere scrift, by LIVINO onderteijkent van inhoud: dat Christus in derselver voegen wt het wesen oft substantie des H. Gest's ontfangen is geweest van der eewicheyt aen soeveel zyn godtheyt aengaet, gelyck hy nae deselve nature van den Vader van der eewicheyt gegenerereert is geweest. Ende was onderteijkent: Ic LIVINUS CABELLAU bekenne dit met Gods wort overeen te comen.

43.

Ende is van deese sake boven meer verhaelt ende aengeteykent.

NICOLAUS RUYT is gecomen by den synode hem beclagende van de suspensie van zynen dienst tot Stolck by der Goude. Ende is deeser sake gestelt ter desisie der gedeputeerde tot Mordrecht, overmits hy tverleden jaer het appel tot den synode hadden nagelaten doer raet der dienaren ter Goude [alsoo hy seyde] ¹⁾ ende dat hy nu van deese sake den classe niet en hadde gewaerschout. Ende sal die classe eerstmael vergaderen ende in tyts den gedeputeerden laten weten.

Dat oock NICOLAES RUYT hem ingesteken hadde in den dinst tot Sluypic onder seker beroep van der overicheyt van der plaetsen hem tot een schoelmeester beroepen ende alsoe mede een dienaar met der tyt te hebben ende daerom te versoecken by den H. Staten, nochtans aldaer een wettigen ordinaris dinaer zynde. Soe is hy vermaent daarvan te desisteren, overmits zyn provisionale beroepinge niet genoch en was ende dat hy, by den classe van der Goude gesuspendeert zynde, niet en behoorde in eens andren dinst in te cruyppen, latende nietemin de orsake [der] ¹⁾ suspentie ongedesideert ter tyt en wylen als voer etc.

Ende want sommige dienaren niet en wonen by haren kercken ende oock niet en hebben bequaemheyt om te wonen, selden deselve besoecken, sullen de classen hierin nerstich opsicht nemen om deselve tot ordre brengen ende haer kercken waer te nemen.

De lyckpredicen sullen de classen elck de hare vermanen nae te laten, totdat in den synode anders beslooten worde.

Die classe synodale oft last hebbende om die naeste synode te bescreven [sal syn de classe van Leyden] ¹⁾, diewelcke in voervallende sware saken sal mogen tot haer beroepen [eenighe] ¹⁾ wt die twe naeste classen tot haren hulpe.

Aldus gedaen tot Schidam [den 2^{en} Septem.] ¹⁾ anno 1588.

HIEREMIAS BASTINGIUS, synodi hujus praeses.

CASPAR SWERINCHIUS, minister ecclesiae Roterodami, scriba synodi.

¹⁾ Aangevuld uit H.